

Ліннік О.,

професор кафедри початкової освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук, доцент
o.linnik@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0001-5761-2153

МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У ПРОЄКТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ

У статті здійснено огляд державних та європейських документів, наукових досліджень, у яких визначаються професійні компетентності вчителя. На основі теоретичних розвідок обґрунтовано та схарактеризовано модель компетентностей вчителя Нової української школи. Розкрито зміст загальних компетентностей учителя, що є наскрізними (громадянської, соціальної, культурної, лідерської, підприємницької), та професійних, які описано у контексті таких трудових функцій педагога: навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища, управління освітнім процесом, професійний розвиток. Представлена модель пройшла апробацію серед педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та утворила основу проєкту нового професійного стандарту вчителя.

Ключові слова: вчитель Нової української школи, загальні компетентності, проєкт професійного стандарту, професійні компетентності, трудові функції.

© Ліннік О., 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

Вступ. В умовах євроінтеграційних процесів, у яких перебуває Україна, професійний розвиток вчителя має відбуватися в компетентнісних вимірах відповідно до Європейських рамок компетентностей (Key Competences for Lifelong Learning — European Reference Framework, Digital Competence Framework for citizen, Competence for Democratic Culture) та Національної рамки кваліфікацій.

Концепцією Нової української школи (2016) передбачено розбудову освітнього процесу на компетентнісних засадах, що знайшло відображення у Законі України «Про освіту» (2017), Державному стандарті початкової освіти (2018), Державному стандарті базової середньої освіти (2020). Реалізація нових Державних стандартів, своєю чергою, передбачає готовність учителів, а саме володіння ключовими компетентностями, закладеними на законодавчому рівні. В українському нормативному полі здійснено спробу описати компетентності вчителя Нової української школи у професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2018). Разом із тим спостерігаємо тенденцію щодо недостатнього врахування Європейських рамок компетентностей у нових документах, відсутність у них траекто-

рії професійного розвитку вчителя, розбіжності між переліком компетентностей у різних нормативно-правових актах.

Це зумовило актуальність розроблення нового проєкту професійного стандарту вчителя, який би містив модель компетентностей вчителя Нової української школи та траєкторію його професійного розвитку.

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі компетентностей вчителя Нової української школи як основи проєктування нового професійного стандарту вчителя та траєкторії його професійного розвитку.

Проєкт професійного стандарту вчителя Нової української школи містить модель компетентностей, актуальну для всіх рівнів загальної середньої освіти, оскільки включає рамкові характеристики, які можуть наповнюватися конкретним контентом на рівні програм підготовки та оцінювання учителів.

Огляд джерельної бази. У педагогічній науці закладені засади компетентнісного підходу у фундаментальних працях Н. Бібік, О. Гулай, О. Заблоцької, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Онопрієнко, Н. Побірченко, О. Пометун, Ю. Рашкевича, О. Савченко, О. Спіріна, А. Хуторського та ін. Зокрема, про-

фесійним компетентностям учителя присвячено дослідження В. Безпалька, О. Дубасенюк, І. Зимньої, І. Зязюна, Л. Карпової, Н. Кузьміної, В. Лозової, М. Лук'янової, Ю. Рашкевича, С. Сисоевої, Л. Хоружої та ін.

З одного боку, це свідчить про інтерес до цієї проблеми та її актуальність у науковому середовищі вже досить тривалий час, а з іншого — теоретичні дослідження містять певні розбіжності у розумінні понять «компетентність», «професійна компетентність», «педагогічна компетентність».

Визначення дефініцій. Для розроблення проекту професійного стандарту взято до уваги дефініцію, подану в Законі України «Про освіту», Національній рамці кваліфікацій, згідно з якими компетентність визначається як динамічна комбінація знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та / або подальшу навчальну діяльність. Проте вихідним вважатимемо визначення, наведене в Законі України «Про вищу освіту», де компетентність тлумачиться як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей», тобто загальні та професійні компетентності у професійному стандарті характеризуватимуться через категорію «здатність». Такий підхід запропоновано і в Методиці розроблення професійних стандартів (Наказ Мінсоцполітики від 22.01.2018 р. № 74), і в чинному професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (Наказ Мінсоцполітики від 10.08.2018 р. № 1143).

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти, пропонується три рівні компетентностей та їх опис: інтегральна компетентність, загальні та спеціальні компетентності (Наказ МОН від 01.06.2017 р. № 600).

У сучасних наукових дослідженнях щодо структури педагогічної компетентності (В. Байденко, Н. Бібік, О. Дубасенюк, Є. Зеер, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, В. Шахов та ін.) зазначено, що до її складу мають уключатися загальні / соціальні, ключові та спеціальні компетентності.

Під час розроблення проекту професійного стандарту вчителя було враховано вимоги Методики розроблення професійних стандартів (Наказ Мінсоцполітики від 22.01.2018 р. № 74), якими передбачено лише загальні та професійні компетентності.

Обґрунтування переліку загальних компетентностей вчителя. Загальними компетентностями є універсальні компетентності, що не залежать від предметної галузі, але важливі для подальшої успішної професійної та соціальної

діяльності здобувача в різних сферах та його особистісного розвитку (Наказ МОН від 01.06.2017 р. № 600; Наказ Мінсоцполітики від 22.01.2018 р. № 74). Відповідно професійними (спеціальними, фаховими) компетентностями є «сукупність знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості, що забезпечують здатність виконувати на певному рівні трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом» (Наказ Мінсоцполітики від 22.01.2018 р. № 74).

Орієнтиром у визначенні ключових (загальних) компетентностей є Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя, у якій визначено такі компетентності: грамотність (*literacy competence*), багатомовність (*multilingual competence*), математична компетентність та компетентність у галузі науки, техніки й технологій (*mathematical competence and competence in science, technology and engineering*); цифрова компетентність (*digital competence*); особиста, соціальна компетентність та вміння навчатися (*personal, social and learning to learn competence*); громадянська компетентність (*citizenship competence*); підприємливість (*entrepreneurship competence*); культурна обізнаність та самовираження (*cultural awareness and expression competence*) (Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning, 2018).

Загальні компетентності, сформульовані у проекті професійного стандарту вчителя, визначено на основі ключових компетентностей Європейської рамки з урахуванням ключових компетентностей Державних стандартів: громадянська, соціальна, культурна, лідерська, підприємницька. У характеристиці змісту загальних компетентностей використано перелік та характеристику компетентностей проекту TUNING (Еразмус+) (Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання, 2016).

Отже, у проекті стандарту загальні компетентності вчителя схарактеризовано таким чином:

- *громадянська компетентність* — здатність діяти відповідально й свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина, реалізувати свої права й обов'язки, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку;
- *соціальна компетентність* — здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня;
- *культурна компетентність* — здатність до поваги й цінування української національної культури, багатоманітності

й мультикультурності у суспільстві, вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження;

- *лідерська компетентність* — здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети;
- *підприємницька компетентність* — здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості.

Обґрунтування переліку професійних компетентностей вчителя. Моделювання системи професійних компетентностей вчителя ускладнювалося певною різноманітністю підходів до класифікацій професійних компетентностей у наукових дослідженнях та нормативних документах. У сучасних документах, які описують професійні компетентності вчителя, також немає узгодженості. У чинному професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» компетентності визначені як здатності до виконання різних видів діяльності у межах визначених трудових функцій (усього в документі схарактеризовано 46 професійних компетентностей вчителя) (Наказ Мінсоцполітики від 10.08.2018 р. № 1143). У Типовій освітній програмі організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти визначено такі компетентності вчителя: професійно-педагогічна, соціально-громадянська, загальнокультурна, мовно-комунікативна, психологічно-фасилітативна, підприємницька, інформаційно-цифрова.

У проєкті Стандарту вищої освіти (спеціальність 013), який не набув статусу офіційного документа, але є цінним джерелом з огляду на те, що над його розробленням працювала група провідних учених у галузі професійної педагогічної освіти (Л. Бірюк, О. Будник, Н. Ігнатенко, В. Кизилова, Л. Коваль, О. Красовська, Р. Пріма, С. Скворцова, В. Шпак), визначено такий перелік професійних компетентностей майбутнього вчителя: предметна, психологічна, педагогічна (дидактична, виховна, організаційна), методична (нормативна, варіативна, спеціально-методична, контрольна-оцінювальна, проєктувально-моделювальна, технологічна), професійно-комунікативна (Стандарт вищої освіти України. Спеціальність 013 «Початкова освіта», 2016).

Виникає проблема моделювання єдиної системи компетентностей, яка б стала загальним орієнтиром для підготовки учителів у закладах освіти, професійного розвитку вчителя, оцінювання його компетентностей.

Очевидно, що у розробленні моделі компетентностей необхідно вибрати системоутворюю-

вальні компоненти, які дають змогу їх угрупувати та структурувати. Як свідчить досвід зарубіжних країн у створенні професійних стандартів, компетентності групуються за сферами діяльності вчителя. Наприклад, у австралійському професійному стандарті запропоновано такі сфери діяльності: професійні знання (розуміння учнів та особливостей їхнього навчання, знання змісту предмета та методики його навчання), професійна практика (планування та впровадження ефективного навчання, створення та підтримання безпечного навчального середовища, оцінювання, надання зворотного зв'язку та звітування про навчальні досягнення учнів), професійне залучення (залучення до професійного навчання, професійне спілкування з колегами, батьками та громадою) (Australian Professional Standards for Teachers, 2018).

Водночас, відповідно до методики розроблення професійних стандартів, групування професійних компетентностей відбувається за трудовими функціями вчителя. Отже, вони є системоутворювальними компонентами у моделі професійної компетентності вчителя. У документі визначено такі способи групування трудових функцій: лінійний, циклічний, за методами й процесами, що використовуються; за характером дій та їх результатом, за характеристикою продукції та визначенням якості готової продукції (Наказ Мінсоцполітики від 22.01.2018 р. № 74).

У ході проєктування професійного стандарту застосовано інший підхід до визначення трудових функцій — за характером дій та їх результатом, що найбільше відповідає підходу групування компетентностей за сферами діяльності вчителя.

Отже, змодельовано такі 5 трудових функцій учителя:

- 1) навчання учнів предметів (інтегрованих курсів);
- 2) партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу;
- 3) участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища;
- 4) управління освітнім процесом;
- 5) професійний розвиток.

Кожна функція розкривається через 3 професійні компетентності (усього 15 професійних компетентностей учителя).

Характеристика професійних компетентностей учителя. Схарактеризуємо коротко кожен з названих професійних компетентностей. Для реалізації функції «навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)» учителю необхідно володіти такими компетентностями: мовно-комунікативною, предметно-методичною, інформаційно-цифровою.

Мовно-комунікативну компетентність визначено на підставі досліджень С. Абрамович, М. Бітянової, Н. Волкової, С. Дорошенко, Б. Кандінського, В. Кан-Калика, Л. Джеймса,

А. Леонтьєва, С. Мусатова, Б. Паригіна — розглядали мовно-комунікативну компетентність у контексті комунікативної; Н. Артемової, С. Сисоєвої, З. Скрипко — вивчали комунікативну компетентність учителя.

Зміст мовно-комунікативної компетентності у проекті професійного стандарту вчителя схарактеризовано таким чином:

- здатність забезпечувати здобуття учнями освіти державною мовою;
- здатність забезпечувати (за потреби) здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова відповідного корінного народу або національної меншини України);
- здатність забезпечувати навчання учнів іноземної мови та спілкуватися іноземною мовою у професійному колі (для вчителів іноземної мови);
- здатність формувати і розвивати мовно-комунікативну компетентність учнів.

Предметно-методичну компетентність визначено на підставі досліджень Н. Кузьміної, яка виокремлювала методичну компетентність, а також досліджень А. Хуторського, М. Лапчик, А. Маркової, В. Сластьоніна, А. Тряпичіної та ін.

Зміст предметно-методичної компетентності розкрито у проекті професійного стандарту:

- здатність застосовувати методики і технології моделювання змісту навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів;
- здатність до формування та розвитку в учнів ключових компетентностей і умінь, спільних для всіх компетентностей;
- здатність до здійснення інтегрованого навчання учнів;
- здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів;
- здатність розвивати в учнів критичне мислення;
- здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу;
- здатність до формування ціннісних ставлень в учнів.

В обґрунтуванні **інформаційно-цифрової компетентності** було використано Європейську рамку цифрової компетентності для громадян та Рамку цифрової компетентності вчителя, розроблену українськими вченими під керівництвом Н. Морзе. Враховано також дослідження В. Горленко, В. Сидоренко, С. Касьян, В. Калініна, Л. Калініної та ін.

Зміст інформаційно-цифрової компетентності вчителя схарактеризовано таким чином:

- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично

оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності;

- здатність ефективно використовувати наявні та створювати нові електронні (цифрові) освітні ресурси;
- здатність використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Трудова функція «*партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу*» передбачає володіння вчителем такими професійними компетентностями: психологічною, емоційно-етичною, компетентністю педагогічного партнерства.

Психологічну компетентність учителя визначено на основі досліджень А. Алфьорова, А. Волощук, І. Демідової, Т. Єрмакова, І. Дроздова, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Сластьоніна, А. Тряпичіної, А. Хуторського, О. Цільма, Н. Яковлевої та ін.

Зміст цієї компетентності розкривається таким чином:

- здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів;
- здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, Я-ідентичності;
- здатність до формування мотивації та організації пізнавальної діяльності учнів;
- здатність до формування спільноти учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною.

Емоційно-етичну компетентність визначено у моделі компетентностей вчителя з урахуванням вимог Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (Постанова КМУ від 21.08.2019 р. № 800), а також досліджень І. Андрєєвої, Д. Гоулман, А. Донцова, В. Писаренко, І. Писаренко, О. Синиці, М. Райнольдс, Г. Рисаченко, Л. Хоружої, О. Яковлевої та ін.

Зміст емоційно-етичної компетентності розкрито в проекті професійного стандарту вчителя через такі здатності педагога:

- усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами;
- до усвідомленої, конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу;
- усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Компетентність педагогічного партнерства обґрунтовано з огляду на теоретичні розвідки І. Жижині, О. Ліннік, О. Матвієнко, С. Савельєвої та засадничі положення Концепції Нової української школи.

Зміст компетентності розкрито таким чином:

- здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями в освітньому процесі;

- здатність залучати батьків до освітнього процесу на засадах партнерства;
- здатність до роботи в команді з профільними фахівцями, асистентами вчителя та / або дитини для надання додаткової підтримки особам з особливими освітніми потребами.

Трудова функція «*участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища*» реалізується завдяки таким компетентностям учителя: інклюзивній, здоров'язбережувальній, проєктувальній.

Інклюзивну компетентність обґрунтовано спираючись на дослідження І. Бега, А. Маркової, В. Сластьоніна, Н. Софій, І. Хафізулліної та ін. Необхідність її формування у педагогічних працівників підкреслено також у Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (Постанова КМУ від 21.08.2019 р. № 800).

Зміст інклюзивної компетентності у проєкті професійного стандарту сформульовано так:

- здатність організовувати інклюзивне освітнє середовище;
- здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами;
- здатність до забезпечення в освітньому середовищі сприятливих умов для кожного учня залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

Здоров'язбережувальну компетентність обґрунтовано базуючись на дослідженнях Л. Антонова, Д. Вороніна, І. Зимньої, О. Савченко, В. Сергієнко, С. Страшка, А. Хуторського, О. Шиян та ін. Складову компетентності «здатність надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу» включено з огляду на вимогу частини третьої статті 23 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Зміст компетентності розкривається через такі здатності вчителя:

- до організації безпечного, освітнього середовища, використання здоров'язбережувальних технологій під час освітнього процесу;
- до здійснення профілактично-просвітницької роботи з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни;
- до формування в учнів культури здорового та безпечного способів життя;
- до збереження особистого фізичного і психічного здоров'я під час професійної діяльності;
- надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу.

Проєктувальну компетентність, обґрунтовану в дослідженнях Ю. Белової, В. Докучаєвої,

С. Ігнатенко, І. Каньковського, С. Нечіпор, Н. Харитонової, у моделі подано у більш вузькому значенні. Її зміст розкрито у контексті зазначеної трудової функції як здатність до проєктування осередків навчання, виховання та розвитку учнів.

Трудова функція «*управління освітнім процесом*» реалізується завдяки володінню вчителем прогностичною, організаційною та оцінювально-аналітичною компетентностями.

Прогностичну компетентність схарактеризовано з урахуванням досліджень В. Берека, А. Галас, Г. Кошонько, Д. Пузікова, Н. Харитонової та ін. таким чином:

- здатність до прогнозування результатів освітнього процесу;
- здатність до планування освітнього процесу.

Організаційну компетентність визначено у проєкті професійного стандарту вчителя, спираючись на дослідження Н. Артемової, З. Скрипко, Н. Харитонової та ін., і схарактеризовано таким чином:

- здатність до організації процесу навчання, виховання і розвитку учнів;
- здатність до організації різних форм навчальної та пізнавальної діяльності учнів.

Оцінювально-аналітичну компетентність визначено ґрунтуючись на дослідженнях О. Бондар, О. Бескровного, Н. Гайсинюк, Н. Зінчук, Н. Лобач, Л. Петренко, І. Савченко, В. Ягупова, Л. Кабан, А. Кендюхової, С. Павлової, О. Полякової, В. Таточенко, А. Шипко, О. Шуневич та ін. У дослідженнях оцінювальна та аналітична компетентності розглядаються окремо, проте підходи до оцінювання, побудовані на обов'язковому наданні зворотного зв'язку учням, аналізі причин відхилення результатів навчання від цілей та здійсненні коригування результатів, вимагають розгляду цих компетентностей у тісному взаємозв'язку.

Отже, зміст оцінювально-аналітичної компетентності розкрито у проєкті таким чином:

- здатність до здійснення оцінювання результатів навчання учнів;
- здатність до аналізу результатів навчання учнів;
- здатність до забезпечення самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів.

Трудову функцію «*безперервний професійний розвиток*» розкрито через такі професійні компетентності вчителя: інноваційну, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивну.

Інноваційну компетентність уключено до проєкту професійного стандарту вчителя з огляду на те, що інноваційність у Державних стандартах загальної середньої освіти визначено як одну з ключових компетентностей здобувача

освіти. У наукових дослідженнях її обґрунтовано у працях О. Артамонової, І. Коновальчук, С. Новикова, О. Просіної, О. Проценко, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін.

Зміст інноваційної компетентності розкрито таким чином:

- здатність до застосування наукових методів пізнання в освітньому процесі;
- здатність до використання інновацій у професійній діяльності;
- здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності.

Здатність до навчання впродовж життя є ключовою компетентністю відповідно до Європейських рамок компетентностей. Її також схарактеризовано серед ключових компетентностей учня у Законі України «Про освіту» та Державних стандартах середньої освіти. Здатність до навчання впродовж життя було включено саме до професійних компетентностей вчителя через тісний зв'язок із функцією «безперервний професійний розвиток», яка для професійної діяльності вчителя є наскрізною. У вітчизняних дослідженнях цій компетентності також приділено увагу, зокрема, у працях О. Локшиної, С. Сисоевої та ін.

Зміст цієї компетентності схарактеризовано у проєкті професійного стандарту таким чином:

- здатність до визначення умов і ресурсів професійного розвитку впродовж життя;
- здатність до супроводу та підтримки педагогічних працівників (наставництво, супервізія, інтервізія тощо).

Рефлексивну компетентність визначено спираючись на дослідження Б. Гершунського, І. Єліної, В. Желанової, В. Расклінос, С. Степанова, І. Ульянові та ін. й схарактеризовано у такий спосіб:

- здатність до моніторингу власної педагогічної діяльності й визначення індивідуальних професійних потреб.

Результати апробації моделі компетентностей. Розроблену модель компетентностей було надіслано учителям та керівникам закладів освіти для апробації (усього в опитуванні взяло участь 40 закладів, 107 респондентів).

Результати опитування педагогічних працівників засвідчили, що більшість із них вважає запропонований перелік компетентностей повним і таким, що відповідає практиці роботи сучасного вчителя: 88 % оцінили перелік компетентностей на 9 та 10 балів за 10-бальною шкалою. 81 % респондентів відповіли, що проєкт професійного стандарту був зрозумілим для них (56 % оцінили на 10 балів і 25 % респондентів — на 9 балів). Лише 2 % опитаних поставили оцінки «1» і «2» (Результати дослідження: Профстандарт учителя, 2020).

Окрім цього, педагогічні працівники надіслали пропозиції щодо включення до моделі додаткових компетентностей, зокрема: здатність працювати самостійно, без постійного керівництва; здатність тримати контроль над усіма учнями класу; самооцінку професійної діяльності вчителя; соціальну компетентність як вміння жити і працювати з оточуючими; компетентність керування часом. Надані пропозиції не було включено у модель, оскільки частину з них ураховано у змісті наявних компетентностей (як-от: здатність тримати контроль над усіма учнями класу передбачено компетентністю «управління освітнім процесом», самооцінка професійної діяльності вчителя — рефлексивною компетентністю), або ж запропоновані компетентності не можуть слугувати підставою оцінювання професіоналізму вчителя (наприклад, компетентність керування часом).

За результатами громадського обговорення проєкту документа на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України було отримано 39 повідомлень з пропозиціями та зауваженнями, деякі з них стосувалися змісту компетентностей учителя. Наприклад, додати функції та професійні компетентності, які б зачіпали навчання та виховання учнів; додати методичну компетентність як одну з ключових професійних компетентностей учителя; загальні компетентності розкрити через конкретні результати.

Після врахування пропозицій модель було доопрацьовано, зокрема уточнено формулювання загальних компетентностей зважаючи на проєкт TUNING Програми Еразмус+ (Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання, 2016); додано методичну компетентність як складову предметно-методичної компетентності учителя; уточнено вимоги до професійних компетентностей педагогічних працівників відповідно до кваліфікаційних категорій (Звіт про громадське обговорення проєкту Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2020).

Для проєктування траєкторії професійного розвитку кожному компетентності у професійному стандарті було описано в динаміці розвитку залежно від кваліфікаційних рівнів — від спеціаліста до вищої категорії, що дає змогу простежити вчителю актуальний рівень професійної компетентності, спланувати подальші кроки щодо розвитку кожної компетентності. Це суттєва відмінність від чинного професійного стандарту, в якому різниця між кваліфікаційними рівнями визначається шляхом додавання трудових функцій.

Висновки. У проєкті професійного стандарту вчителя Нової української школи розроблено

модель компетентностей, необхідних педагогам для реалізації освітнього процесу в школі незалежно від освітнього рівня, на якому працює вчитель. У процесі створення моделі використано Європейські рамки компетентностей, міжнародний досвід розроблення професійних стандартів педагога, дослідження українських учених та нормативно-правову базу України. Розроблено модель, що містить загальні компетентності вчителя (громадянську, соціальну, культурну, лідерську, підприємницьку) та професійні компетентності, які класифіковано відповідно до трудових функцій (сфер діяльності) вчителя: навчання учнів предметів (інтегрованих курсів), партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу, участь в організації безпеч-

ного та здорового освітнього середовища, управління освітнім процесом, професійний розвиток. У проекті професійного стандарту обґрунтовано та схарактеризовано такі професійні компетентності вчителя: мовно-комунікативну, предметно-методичну, інформаційно-цифрову, психологічну, емоційно-етичну, компетентність педагогічного партнерства, інклюзивну, здоров'язбережувальну, проєктувальну, прогностичну, організаційну, оцінювально-аналітичну, інноваційну, здатність до навчання впродовж життя, рефлексивну.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробленні програм підготовки та оцінювання компетентностей вчителів на основі створеної моделі компетентностей.

ДЖЕРЕЛА

1. Звіт про громадське обговорення проєкту професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso>
2. Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання / пер. з англ. Національного експерта з реформування вищої освіти Програми Еразмус+, д-ра техн. наук, проф. Ю.М. Рашкевича. — К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2016. — 80 с.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» від 01.06.2017 № 600 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>
4. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» від 10.08.2018 № 1143 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18#Text>
5. Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Методики розроблення професійних стандартів» від 22.01.2018 № 74 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>
6. Результати дослідження: Профстандарт учителя // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uied.org.ua/rezultati-doslidzhennya-profstandart-uchitelya>
7. Стандарт вищої освіти України. Спеціальність 013 «Початкова освіта». — К., 2016 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [mon.gov.ua › media › vyshcha › projekty_standartiv_VO](https://mon.gov.ua/media/vyshcha/proekty_standartiv_VO)
8. Australian Professional Standards for Teachers, Education Services Australia, 2018.
9. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final — 2018/08 (NLE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>
10. Supporting key competence development learning approaches and environments in school education: input paper for conference participants. 12–13 November 2019. — Brussel.

REFERENCES

1. Zvit pro hromadske obhovorennia proiektu profesiinoho standartu za profesiiamy "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednioi osvity", "Vchytel zakladu zahalnoi serednioi osvity" [Report on the Public Discussion of the Draft Professional Standard for the Professions "Primary School Teacher of General Secondary Education", "Teacher of General Secondary Education"] [in Ukrainian]. <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso>
2. Metodichni rekomendatsii dlia rozroblennia profiliv stupeneyvkh prohram, vkluchaiuchy prohramni kompetentnosti ta prohramni rezultaty navchannia. (2016). [Guidelines for the Development of Profiles

- of Degree Programs, Including Program Competencies and Program Learning Outcomes]. Trans. from English National Expert on Higher Education Reform of the Erasmus + Program, Dr. Tech. Sciences, Prof. Yu. M. Rashkevich, K.: LLC "Poligraph Plus", 80 [in Ukrainian].
3. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 01 chervnia 2017 № 600 "Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity" [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated June 1, 2017 № 600 "On Approval of Guidelines for the Development of Standards of Higher Education"] [in Ukrainian].
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf>
4. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky vid 10.08.2018 № 1143 "Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu "Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednioi osvity" [Order of the Ministry of Social Policy dated 10.08.2018 № 1143 "On Approval of the Professional Standard "Primary School Teacher of General Secondary Education"] [in Ukrainian].
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1143732-18#Text>
5. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky "Pro zatverdzhennia Metodyky rozroblennia profesiinykh standartiv" vid 22.01.2018 № 74 [Order of the Ministry of Social Policy "On Approval of the Methodology for the Development of Professional Standards" dated 22.01.2018 № 74] [in Ukrainian].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0165-18#Text>
6. Rezultaty doslidzhennia: Profstandart uchytelia [The Results of the Study: Teacher's Standard] [in Ukrainian].
<https://uied.org.ua/rezultati-doslidzhennya-profstandart-uchitelya>
7. Standart vyshchoi osvity Ukrainy. Spetsialnist 013 "Pochatkova osvita" [Standard of Higher Education of Ukraine. Specialty 013 "Primary Education"] [in Ukrainian].
[mon.gov.ua > media > vyshcha > projekty_standartiv_VO](http://mon.gov.ua/media/vyshcha/proekty_standartiv_VO)
8. Australian Professional Standards for Teachers, Education Services. (2018). Australia [in English].
9. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final — 2018/08 (NLE) [in English].
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>
10. Supporting Key Competence Development Learning Approaches and Environments in School Education: input paper for conference, 12–13 November 2019, Brussel [in English].

Линник Е.

МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛЯ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ В ПРОЕКТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНДАРТА

В статье сделан обзор государственных и европейских документов, научных исследований, в которых определяются профессиональные компетентности учителя. На основе теоретических исследований обоснована и охарактеризована модель компетентностей учителя Новой украинской школы. Раскрыто содержание общих компетентностей учителя, которые являются сквозными (гражданской, социальной, культурной, лидерской, предпринимательской), и профессиональных, которые описаны в контексте таких трудовых функций педагога: обучение учащихся предметам (интегрированным курсам), партнерское взаимодействие с участниками образовательного процесса, участие в организации безопасной и здоровой образовательной среды, управление образовательным процессом, профессиональное развитие. Представленная модель прошла апробацию среди педагогических работников учреждений общего среднего образования и стала основой проекта нового профессионального стандарта учителя.

Ключевые слова: учитель Новой украинской школы, общие компетентности, проект профессионального стандарта, профессиональные компетентности, трудовые функции.

O. Linnik

MODEL OF NEW UKRAINIAN SCHOOL'S TEACHER COMPETENCES IN THE DRAFT OF PROFESSIONAL STANDARD

The article reviews state and European documents, research, which determine the professional competencies of teachers. The urgency of developing a model of teacher competencies is due to the tendency to insufficient consideration of the European framework of competencies in the new documents, the lack of trajectory of professional development of teachers, differences between the list of competencies in various regulations. Based on theoretical investigations, the model of competencies of teachers of the New Ukrainian School is substantiated and characterised. The content of general competencies of teachers, which are cross-cutting (civic,

social, cultural, leadership, entrepreneurial), and professional competencies, which are described in the context of such job functions of a teacher: teaching students subjects (integrated courses), partnership with participants in the educational process, participation in the organization of a safe and healthy educational environment, management of the educational process, professional development. The draft professional standard substantiates and characterises the following professional competencies of teachers: language and communicative, subject and methodical, information and digital, psychological, emotional and ethical, competence of pedagogical partnership, inclusive, health-preserving, design, prognostic, organizational, evaluative, ability to learn throughout life, and reflexive. The presented model was tested among pedagogical staff of general secondary education institutions (107 respondents from 47 educational institutions took part in the study). The draft document was publicly discussed, as a result of which adjustments were made in the formulation of general and professional competencies.

Taking into account the compensators and proposals of educators, the model of competencies was refined and formed the basis of the draft of a new professional standard for teachers.

Each competence in the professional standard is described in the dynamics of development from specialist to the highest category, which allows the teacher to trace the current level of professional competence, to plan further steps for the development of each competence.

Key words: teacher of the New Ukrainian School, general competencies, draft professional standard, professional competencies, labor functions.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2020 р.

Прийнято до друку 22.12.2020 р.